

Schaktningsövervakning vid Gamla Riksdagshuset på Riddarholmen

L2015:7789 (stadslager)
Gråmunkeholmen 3
Stockholms socken
Stockholms kommun
Stockholms län
Uppland
Rasmus Ohlsson

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Stockholms län markerat i rött.*

© 2025 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2025:22
Lst dnr 431-60975-2022

Författare	Rasmus Ohlsson
Kvalitetsgranskning	Sabina Larsson
Grafisk form	Sabina Larsson
Omslagsfoto	S1 efter avslutad insats.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2025:22

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning vid Gamla Riksdagshuset på Riddarholmen

L2015:7789 (stadslager)
Gråmunkeholmen 3
Stockholms socken
Stockholms kommun
Stockholms län
Uppland

Rasmus Ohlsson

Lst dnr 431-60975-2022

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattande inledning.....	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Syfte och målgrupper.....	8
Metod och genomförande.....	8
Resultat och tolkning.....	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	16
Referenser	17
Förteckning över figurer	18
Förteckning över bilagor	18
Tekniska och administrativa uppgifter	19
Bilagor	20
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>20</i>

SAMMANFATTANDE INLEDNING

I samband med renovering, som innefattade markarbeten i och utanför Gamla Riksdagshuset på Riddarholmen i Stockholm, utförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Länsstyrelsen i Stockholms län var beslutande i ärendet. Stockholms fastighetsverk var kostnadsansvariga.

Den arkeologiska schaktningsövervakningen innefattade ursprungligen en yta norr om byggnaden och en öster därom. Efter hand tillkom en yta inuti byggnadens sydöstra del, då ett schakt grävdes i byggnadens bottenvåning där äldre massor framkom. I schaktet i byggnaden (S1) framkom ett fyllnadslager innehållandes äldre raseringsmaterial och fynd samt sprängstenar. Inga intakta eller orörda anläggningar eller kulturlager framkom. De andra två schakten som grävdes utanför husets norra och sydöstra entréer (S2 och S3) grävdes utan samråd med Arkeologgruppen. Dokumentation mottogs om område S2, som Arkeologgruppen bedömer att inte ha påverkat fornlämning. Huruvida S3 har påverkat fornlämning norr om Gamla Riksdagshuset är oklart.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

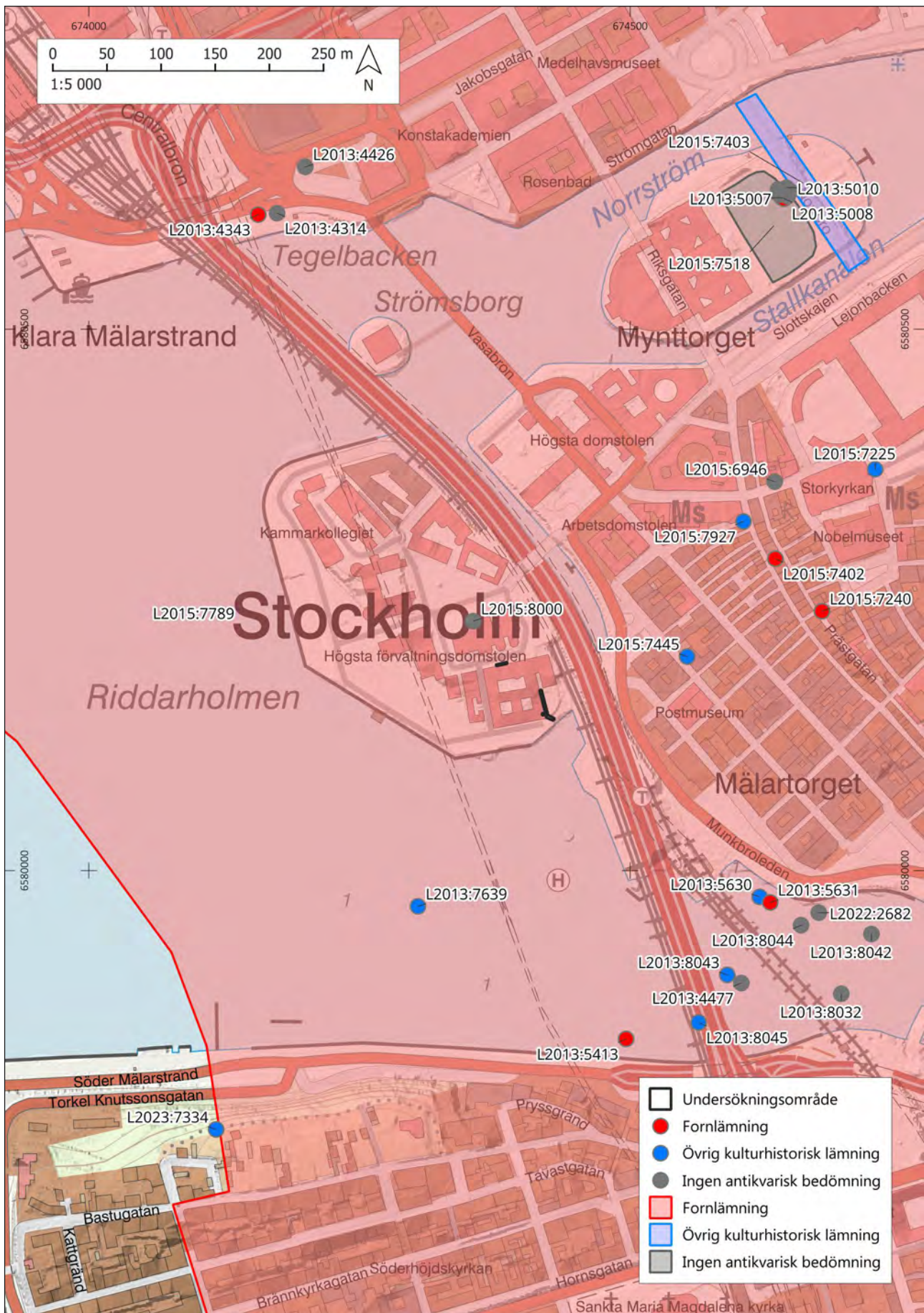
Gamla Riksdagshuset ligger på den södra delen av Riddarholmen, direkt söder om Riddarholmskyrkan. De äldsta delarna av byggnaden utgörs av inslag från franciskanerklostret som präglade Riddarholmens medeltida historia. De nordligaste delarna av källaren har tidigare ingått i den östra klosterlängan. Klostret låg under medeltiden i den sydligaste delen av Riddarholmen, precis vid vattnet (se 1300-talets strandlinje i figur 4). Efter tomtindelningen av Riddarholmen, efter ett antal byten av markstycken innan tomtgränsen stabiliserats, kom tomten i riksrådet Bengt Horns ägo. Efter det kallades tomten Hornska tomten. Vid tiden för 1635 års regleringskarta hade omfattande utfyllnadsarbete gjorts för att flytta kajen ungefär 20 meter söderut från 1300-talets strandlinje. Först under slutet av 1800-talet fick kajen söder om Gamla Riksdagshuset sin nuvarande utsträckning och hela det nuvarande undersökningsområdet låg då på land (se figur 4). Gamla Riksdagshuset hade rollen som riksdagshus mellan åren 1834 och 1905 (Ekman 2020 med där angiven litteratur).

Flertalet tidigare undersökningar och dokumentationer av lämningar har gjorts i och omkring Gamla Riksdagshuset. Nedan görs en översiktlig presentation av ett antal av dem, men det utgör inte en komplett genomgång av materialet. Klosterlämningarna har beskrivits i flertalet olika verk och rappor-

Figur 1, föregående sida. Översiktskarta med undersökningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1: 1 000 000.

Figur 2. Karta över Riddarholmen med undersökningsområdet markerat med svart. Skala 1:2 000.

Figur 3. Fornlämningsmiljön runt om undersökningsområdet, som är markerat med svart. Skala 1:5 000.

ter (exempelvis Bengtsson 2002; Bergman 2011; Bergman & Söderlund 2013). Som nämnt ovan, innefattar Gamla Riksdagshusets källare delar av det gamla klostret. Detsamma gäller byggnaden väster om Gamla Riksdagshuset, Östra Gymnasiehuset (se figur 5). Tidigare schaktningar har gjorts i anslutning till Gamla Riksdagshuset. I Gymnasiegränd, väster om huset, grävdes två schakt år 1945. Där framkom murrester av sten och tegel, en brunn och fyllnadslager. Murresterna tolkades tillhöra klostret och dokumenterades med sektionsritning (Stadsmuseets stadsarkeologiska register, SR 26). År 1998 grävdes schakt vid den södra delen av byggnaden. Där påträffades vattenavsatta utfyllnadslager och rester av en brygga som dendrokronologiskt daterades till vintern 1562–1563 (SR 1318).

År 2020 utförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning på den sydöstra sidan av Gamla Riksdagshuset. Ytan som övervakades då utgör stor del av det nu aktuella sydöstra undersökningsområdet. Vid undersökningen år 2020 grävdes ett 20 meter långt schakt längs med husets fasad, till djup av 1,8 meter. I schaktet framkom, utöver ett antal moderna störningar, fyllnadslager innehållandes äldre raseringsmaterial, en äldre kallmurad stenmur i linje med husets hörn och intill den tre kluvna stockar. Stockarna kunde inte dateras men baserat på äldre strandlinjers placering tolkades de ha ingått i en strandskoning från runt 1600- till 1700-talet (Ekman 2020).

SYFTE OCH MÅLGRUPPER

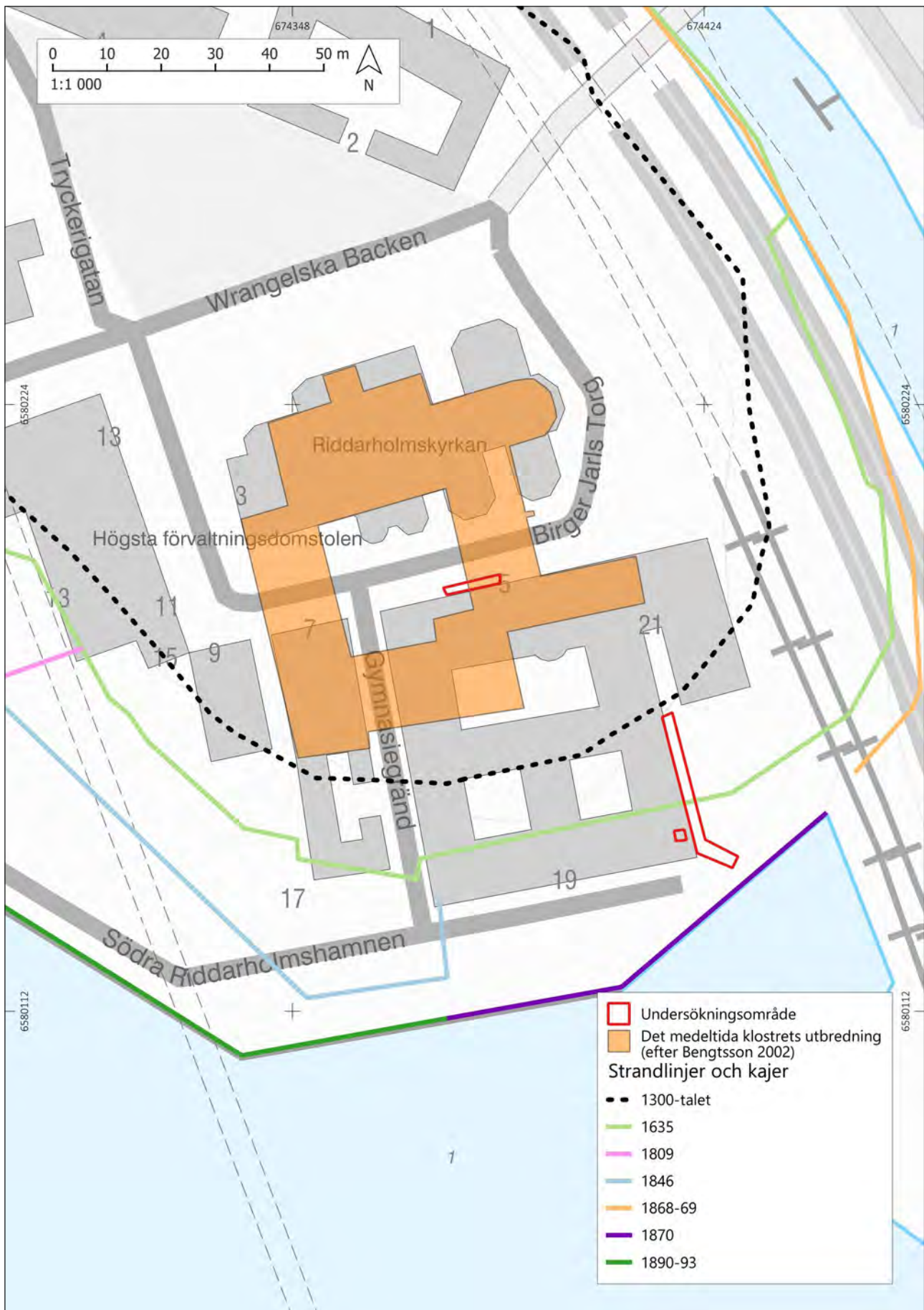
Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera de delar av fornlämningen som berörs av arbetsföretaget. Målgrupper för undersökningen var främst Länsstyrelsen och Statens fastighetsverk.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Ärendet innefattade ursprungligen schaktningsövervakning vid renovering av markbeläggning samt schakt för fundament till handledare. Arbeten skulle göras vid entrédörrarna på östra och norra sidan av byggnaden med arkeologisk övervakning. 2023-03-01 kontaktades Arkeologgruppen av projektansvarig på Statens Fastighetsverk då arbeten med installation av en hiss inne i byggnadens sydöstra del nått ner till nivåer där arkeologiska lämningar kunde påträffas. Länsstyrelsen informerades då denna yta inte ingick i det ursprungliga beslutet. Beslut fattades då av Länsstyrelsen att ytan kunde övervakas inom ramen för det aktuella beslutet. Ytan utgör delen S1 i föreliggande rapport (se figur 6).

Figur 4. Strandlinjen från 1300-talet och senare kajer (baserad på karta utarbetad av Urban Matsson som den presenterats av Ekman 2020:9, med där angiven litteratur). Skala 1:2 000.

Figur 5. Den förmodade utbredningen av det medeltida klostret (efter Bengtsson 2002), med strandlinjen och kajerna från figur 4. Skala 1:1 000.

Schakt 1 började grävas utan arkeologisk övervakning, men från att äldre material började framkomma i massorna var arkeolog med vid schaktningen. Schaktet grävde med storlek på 2,2 × 1,6 meter och till djup av 0,9 meter. Fynd som påträffades i fyllnadsmassorna samlades inte in och lämnades på platsen efter att lagret dokumenterats. Efter avslutad undersökning fylldes schaktet igen och de äldre sprängstenarna som var synliga i schaktbotten täcktes med makadam.

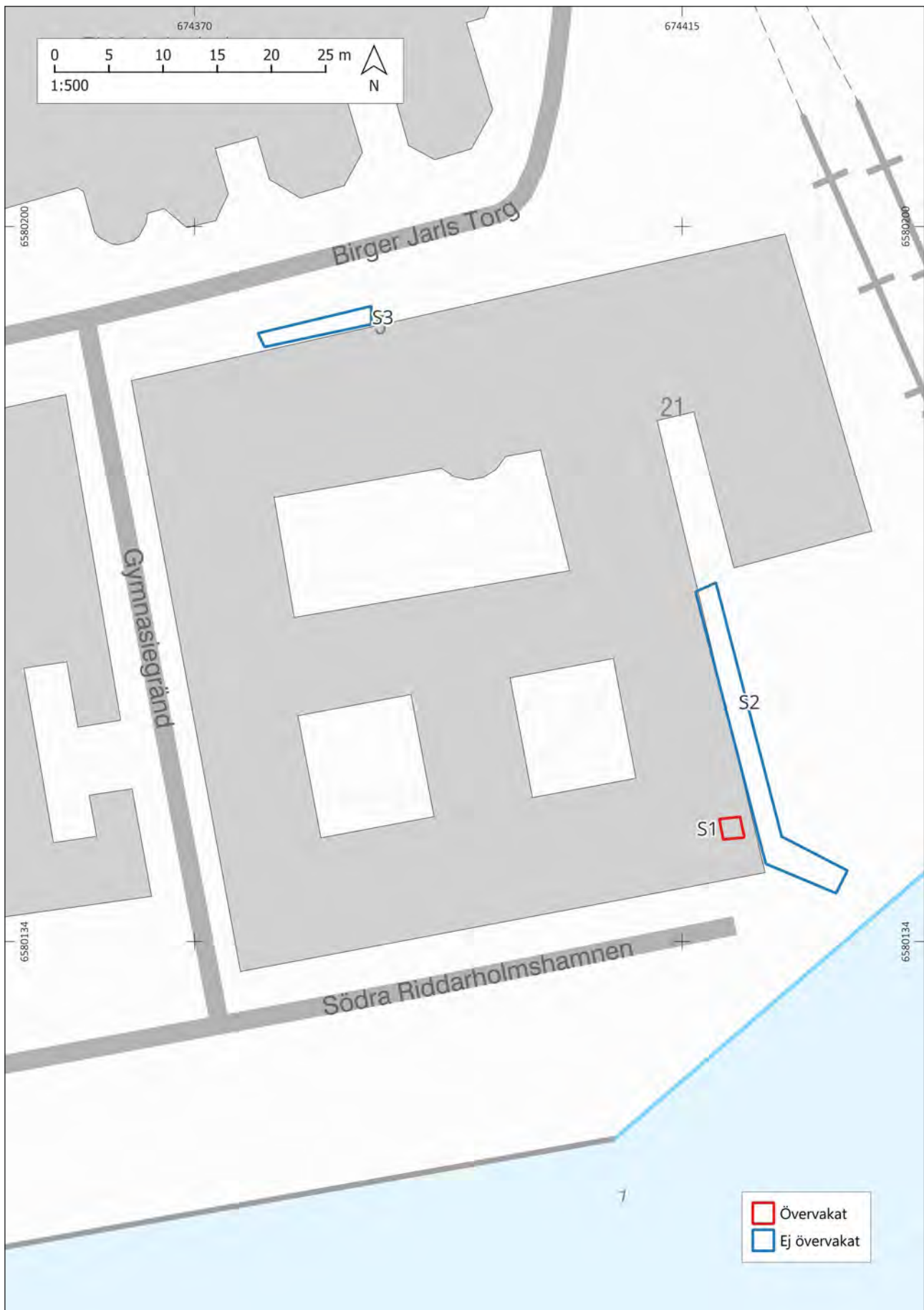
Innan sommaren 2024 kontaktades projektansvarige på Statens Fastighetsverk av projektansvarig hos Arkeologgruppen för avstämning om ytorna utanför byggnaden. Vid avstämningen framkom att ytorna utanför byggnadens norra och sydöstra entréer redan var schaktade utan samråd med Arkeologgruppen. Dokumentation och fotografier om arbetet vid den sydöstra entrén skickades över till Arkeologgruppen. Det saknas dock uppgifter om arbetena på norra sidan.

RESULTAT OCH TOLKNING

Schaktet S1, beläget innanför entrédörren på källarvåningen av Gamla Riksdagshusets sydöstra del, grävdes med storlek av 2,2 × 1,6 meter och till djup av 0,9 meter. Under det moderna betonggolvet framkom ett 0,15–0,22 meter tjockt bärlager för det moderna golvet. Det överlagrade i sin tur ett 0,4 meter tjockt lager av stenkross bestående av 0,1–0,15 meter stora stenar samt ett antal tegelstenar, tegelkross, betong, sand och grus. Under de moderna lagren framkom ett fyllnadslager innehållandes äldre material. Fyllnadslagret var 0,4–0,5 meter tjockt och bestod av blandade massor av brun sand, tegelkross, glas, takpannor (bland annat munk- och nunnetegel), formtegel, kolbitar, kakel, spik, samt fynd av keramik, kritpipor, djurben och ostronskal (se figur 8). Fyllnadslagret är inte grävt i botten. I lagret, liggandes på lera, låg stora sprängstenar, varav flera togs upp och avlägsnades. Två sprängstenar spräcktes och ligger bitvis kvar i södra schaktväggen. Andra sprängstenar lämnades i schaktet. Schaktet grävdes inte till steril botten.

Området där schakt S1 grävdes ligger utanför 1300-talets strandlinje och utanför området för det medeltida klostret. Det ligger i närheten av kajen från början av 1600-talet (se figur 4). I schaktet framkom inga intakta eller orörda konstruktioner eller kulturlager.

Schakt S2 grävdes utan arkeologisk övervakning. Exploatören kunde dock skicka över fotografier och dokumentation om markarbetet. Större delen av ytan grävdes inte, istället beslutades att endast utjämna ytan och lägga om den moderna gatan. Utanför den sydöstra entrén till Gamla Riksdagshuset schaktades dock som planerat. Den ytan ligger inom området som schaktningsövervakades av Arkeologgruppen under år 2020, som presenterat ovan. Baserat på

Figur 6. Schaktplan över undersökningsområdet. Schaktet i byggnaden övervakades av arkeolog, vilket inte var fallet för schakten utanför. Skala 1:1 000.

den dokumentation som lagts fram av exploatören och den schaktningsövervakning som gjorts vid tidigare undersökning på platsen, bedöms inte arbetena vid den östra entrén ha påverkat någon fornlämning.

Schakt S3 grävdes också utan arkeologisk övervakning. Arkeologgruppen saknar uppgifter om arbetet vid norra entrén. Arbetet verkar främst ha berört stolpar för räcken till trappan till entrén. Det är dock oklart hur mycket som schaktades för fundamenten för dessa. Området ligger inom ytan för det äldre klostret.

Figur 7. Schaktet S1 med den påträffade sprängstenen. Foto från söder.

Figur 8. Urval av fynden från fyllnadslagret i S1. Fynden kan inte med säkerhet kopplas till platsen och har inte sparats.

Figur 9. Arbetsytan utanför den sydöstra entrén till Gamla Riksdagshuset. Foto från söder. Foto av Statens Fastighetsverk.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Arbetet utfördes inte i enlighet med den upprättade undersökningsplanen, som baserades på Länsstyrelsens förfrågningsunderlag. Ett område om 2,2 × 1,6 meter tillkom (S1), som inte innefattades av Länsstyrelsens ursprungliga beslut, efter att Arkeologgruppen kontaktades då äldre lager påträffades. Arkeologgruppen kontaktade handläggare på Länsstyrelsen, som beslutade att området kunde schaktningsövervakas inom ramen för samma beslut.

De två områdena som innefattades av det ursprungliga beslutet (S2 och S3) grävdes utan samråd med Arkeologgruppen. Arkeologgruppen erhöll dokumentation och fotografier om grävandet av S2, och kunde baserat på det ta ställning till om fornlämning rimligen har påverkats eller inte. Vad gäller S3, har Arkeologgruppen inte mottagit dokumentation och har därför inte heller kunnat ta ställning till huruvida fornlämning har påverkats eller inte.

REFERENSER

- Bengtsson, L. 2002. Franciskanerklostret på Gråmunkeholmen i Hallerdt, B. (red.). *Upptaget: arkeologi i Stockholm inför 2000-talet*. Stockholm: Samf. S:t Erik: 75–90.
- Bergman, A. 2011. *Gråmunkeholmen 3, Gamla Riksdagshuset, Riddarholmen, Stockholm, Murverksdokumentation, Sammanställning av dokumentationen kring den södra korsgången från 1912, 1934, 1997–2007 samt 2011*. Stockholms stadsmuseum. Byggnadshistorisk rapport 2011:10.
- Bergman, A & Söderlund, K. 2013. *Gråbrödraklostret i Stockholm: Stående byggnader och arkeologiska lämningar. Riddarholmen, Stockholm*. Stockholms stadsmuseum.
- Ekman, T. 2020. *Gamla Riksdagshuset – Riddarholmen*. L2015:7789, Gråmunkeholmen 3, Stockholms stad, Uppland. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Arkeologgruppen AB rapport 2020:25.

Arkivmaterial

STADSMUSEETS STADSARKEOLOGISKA REGISTER (SR)

- SR 26. Hansson, H. 1945. Arkeologisk ritning. Schaktningar för Telegrafverkets ledningar. Gymnasiegränd, Riddarholmen, arkeologisk ritning, RAÄ Stockholm 103.
- SR 1318. Christensen, J. 1998. Arkeologiska ritningar. Hissschakt och rörgrav. Gamla Riksdagshuset. Birger Jarls Torg, Gamla Stan, arkeologiska ritningar, RAÄ Stockholm 103.

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1. Översiktskarta med aktuellt område inom grå cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1: 1 000 000.

Figur 2. Karta över Riddarholmen med undersökningsområdet markerat med svart. Skala 1:2 000.

Figur 3. Fornlämningsmiljön runtom undersökningsområdet, som är markerat med svart. Skala 1:5 000.

Figur 4. Strandlinjen från 1300-talet och senare kajer (baserad på karta utarbetad av Urban Matsson som den presenterats av Ekman 2020:9, med där angiven litteratur). Skala 1:2 000.

Figur 5. Den förmodade utbredningen av det medeltida klostret (efter Bengtsson 2002), med strandlinjen och kajerna från figur 4. Skala 1:1 000.

Figur 6. Schaktplan över undersökningsområdet. Schaktet i byggnaden övervakades av arkeolog, vilket inte var fallet för schakten utanför. Skala 1:1 000.

Figur 7. Schaktet S1 med den påträffade sprängstenen. Foto från söder.

Figur 8. Urval av fynden från fyllnadslagret i S1.

Figur 9. Arbetsytan utanför den sydöstra entrén till Gamla Riksdagshuset. Foto från söder. Foto av Statens Fastighetsverk.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Stockholm
Kommun	Stockholm
Landskap	Uppland
Socken	Stockholm
Fastighet	Gråmunkeholmen 3
Lämningsnummer	L2015:7789
Lämningstyp	Stadslager
Datering	-
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2022-12-08
Länsstyrelsens diarienummer	431-60975-2022
Ärendenummer i Fornreg	202201690
Arkeologgruppens projektnummer	P23002
Projektleddning	Sabina Larsson
Personal	Sabina Larsson, Rasmus Ohlsson
Undersökningstid	2023–2024
Undersökt yta	4 m ² av planerade 89 m ²
Inmätningsteknik	Manuell inprickning
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen.
Digitalt arkiv	Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen.
Fynd	Inga fynd omhändertogs

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning	Anläggning
1	2,2×1,6	0,9	Lagerföljd: 0,03 m betong, 0,15–0,22 m bärlager, 0,4 m fyllnadslager av stenkross, 0,4–0,5 m fyllnadslager innehållandes äldre raseringsmaterial och fynd. Under stora sprängstenar som framkom i fyllnadsmassorna ljus blågrå lera.	–
2			Övervakades ej av arkeolog.	
3			Övervakades ej av arkeolog.	

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2025:22

